

мації, яка забезпечує об'єктивне й неупереджене досудове розслідування. Також вважаємо за необхідне ввести одноособове ознайомлення з матеріалами кримінального провадження слідчим суддею.

Список використаних джерел:

1. Вакулєнко О.Ф. Проблеми застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх / О.Ф. Вакулєнко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2015. – № 1. – С. 91–99.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року. – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2015. – 382 с.
3. Попелюшко В.О. Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття, мета, підстави, порядок та суб'єкти застосування / В.О. Попелюшко // Адвокат. – 2012. – № 9. – С. 4–6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/adv_2012_9_1.pdf.
4. Шило О.Г. Особливості обґрунтування обрання запобіжних заходів у кримінальному провадженні / О.Г. Шило // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Вип. 25. – С. 269–273. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvuzhpr_2014_25_69.pdf.

СОТУЛА О. С.,

кандидат юридичних наук, доцент,
докторант
(Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова)

УДК 343.61

**«СПЕЦІАЛЬНІ» ВБИВСТВА ТА ІНШІ ЗЛОЧИНИ,
ПОВ'ЯЗАНІ З ПОСЯГАННЯМ НА ЖИТТЯ**

Статтю присвячено порівняльно-правовому дослідженню «спеціальних» убивств та інших злочинів, пов'язаних із посяганням на життя. Здійснено огляд сучасних проблем визначення ознак цього кримінально-правового інституту. Зроблено висновок про необхідність удосконалення кримінального законодавства України.

Ключові слова: кримінальне право, порівняльно-правове дослідження, злочини проти життя, спеціальні вбивства.

Статья посвящена сравнительно-правовому исследованию «специальных» убийств и других преступлений, связанных с посягательством на жизнь. Осуществлен обзор современных проблем определения признаков этого уголовного-правового института. Сделан вывод о необходимости усовершенствования уголовного законодательства Украины.

Ключевые слова: уголовное право, сравнительно-правовое исследование, преступления против жизни, специальные убийства.

The article is devoted to comparative law research “special” murders and other crimes that infringe on life. It carried out a review of contemporary issues determining the signs of the criminal law of the institute. The conclusion about the need to improve the criminal legislation of Ukraine.

Key words: criminal law, rather-legal research, crimes against life, special murders.

Вступ. У сучасному кримінальному законі законодавець приділив значну увагу питанню охорони життя від злочинних посягань. Як уже зазначалось, у частині 1 статті 115 Кримінального кодексу України (далі – КК України) міститься загальна норма, що встановлює кримінальну відповідальність за основний склад умисного вбивства. Воно визначається як умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Однак законодавець передбачив багато спеціальних норм (тобто таких, що містять усі ознаки загальної норми, проте мають також специфічні риси), у яких злочинним наслідком є заподіяння смерті іншій людині. Принаймні в 67 складах злочинів із різних розділів Особливої частини КК України прямо чи опосередковано вказано на настання смерті потерпілого як наслідок злочинного діяння [1].

Постановка завдання. Мета статті полягає в проведенні комплексного аналізу наукових і законодавчих підходів до теми «спеціальних» убивств з огляду на сучасні досягнення кримінально-правової компаративістики.

Результати дослідження. У кримінальному законодавстві країн романо-германської правової сім'ї такі склади також представлені досить широко. Так, у Кримінальному кодексі Федеративної Республіки Німеччина нараховується 34 склади злочинів, у яких прямо вказується на злочинний наслідок у вигляді смерті потерпілого [2]. У Кримінальному кодексі Франції таких складів злочинів 27 [3]. У Кримінальному кодексі Голландії дуже широко представлені склади злочинів, у яких жертва помирає в результаті конкретного насильницького чи небезпечного злочину, наприклад: частина 3 статті 282 Кримінального кодексу Голландії (незаконне позбавлення волі, що призвело до смерті), частина 2 статті 282 Кримінального кодексу Голландії (взяття заручника, що призвело до смерті), частина 3 статті 300 Кримінального кодексу Голландії (фізичне насильство, що призвело до смерті), частина 2 статті 302 Кримінального кодексу Голландії (фізичне насильство при обтяжуючих обставинах, що призвело до смерті), стаття 312 Кримінального кодексу Голландії (*inter alia* збройний розбій, що призвів до смерті). Розділ VII Книги Другої Кримінального кодексу Голландії (стаття 507 *et seq.*) містить багато злочинів цього типу [4].

Питання відмежування вбивства від інших видів «спеціальних» убивств і розмежування таких «спеціальних» убивств досить часто були об'єктом дослідження для вчених, які вивчали різні аспекти злочинних посягань на життя людини [5, с. 6–49; 6, с. 372–399; 7; 8, с. 106–121; 9, с. 46–47; 10, с. 7; 11].

Певну систему розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини, відтворила у своїй монографії «Теорія розмежування складів злочинів» Л.П. Брич [12, с. 554–590]. Так, науковець переконана, що найважливішим критерієм, за яким класифікують злочини проти життя (убивства), передбачені в розділі II Особливої частини КК України, є форма вини. Роль форми вини в розмежуванні складів злочинів, у яких єдиним, основним чи додатковим безпосереднім об'єктом є життя людини, не є однаковою щодо різних складів злочинів. Для складів злочинів з однаковою формою вини вона є спільною ознакою. Водночас форма вини є розмежувальною ознакою умисних і необережних злочинів, що заподіюють смерть людини [7, с. 182].

Злочини, передбачені статтями інших розділів Особливої частини КК України, суб'єктивна сторона яких характеризується умисним ставленням винного до наслідків у вигляді смерті, що виступають ознакою основного чи кваліфікованого складу злочину, наведено в частині 5 пункту 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2 як такі, що охоплюються поняттям «раніше вчинене умисне вбивство», у тому числі вбивства, відповідальність за які передбачається іншими статтями КК України (статтями 112, 348, 379, 400, частиною 4 статті 404, статтею 443 КК України 2001 р.) [13]. Ці норми про умисні склади злочинів, коли життя особи є основним або єдиним додатковим безпосереднім об'єктом, співвідносяться із загальною нормою про умисне вбивство (частина 1 статті 115 КК України) як спеціальні. У цьому разі конкуренція є повною. Це норми про склади злочинів, що передбачені статтею 112, частиною 2 статті 115, статтями 348, 379, 400, частиною 4 статті 404, статтею 443 КК України, та група норм про злочини, які прийнято називати умисними вбивствами з пом'якшувачими ознаками, що передбачені статтями 116, 117, 118 КК України [7, с. 183].

Л.П. Брич наголошує, що суб'єктивна сторона злочинів, передбачених усіма іншими нормами (як розділу II, так і інших розділів Особливої частини КК України), щодо наслідків у вигляді смерті, які виступають ознакою основного чи кваліфікованого складу злочину, ха-

рактизується лише необережною формою вини. Також учений вважає, що окремо необхідно розглянути особливості співвідношення названих складів злочинів, у яких життя особи є єдиним додатковим безпосереднім об'єктом, із кваліфікованим складом умисного вбивства (частина 2 статті 115 КК України). Конкуренція норм про ці склади злочинів є частковою. З боку складу злочину, передбаченого частиною 2 статті 115 КК України, вона може мати місце лише в частині окремих кваліфікуючих ознак [7, с. 183–184].

У цілому погоджуючись із позицією Л.П. Брич, вважаємо, що в кримінальних кодексах країн колишнього СРСР, як і в Кримінальному кодексі України, умовну систему посягань на життя можна представити таким чином: щодо основного складу «простого» вбивства спеціальними виступають, по-перше, кваліфіковані та привілейовані види вбивств, тобто вчинені за обтяжуючих чи пом'якшуючих обставин; по-друге, необережне вбивство та інші суспільно небезпечні діяння, наслідком яких є також необережне заподіяння смерті потерпілому (як правило, це пов'язано з порушенням певних правил або приписів); по-третє, це умисні посягання на життя спеціального суб'єкта, діяльність якого визначається чіткими межами державних, службових та інших повноважень (державна, громадська діяльність, службові обов'язки, обов'язки з військової служби, діяльність щодо охорони громадського порядку, здійснення правосуддя, діяльність, пов'язана з наданням правової допомоги тощо), такі посягання в науковому середовищі часто називають «спеціальними» вбивствами [14]. Окрему групу, на нашу думку, складають злочини так званої міжнародної юрисдикції, передбачені розділом XX Особливої частини КК України та більшістю кримінальних законів країн романо-германської правової сім'ї: ведення агресивної війни, порушення законів і звичаїв війни, поєднане з умисним убивством, застосування зброї масового знищення, що спричинило загибель людей, геноцид.

Що стосується першої групи, то її було детально описано раніше. У питаннях кваліфікації таких убивств у законодавстві країн романо-германської правової сім'ї спостерігається певна однаковість, зумовлена насамперед наявністю в кваліфікованих і привілейованих видах убивств єдиного об'єкта злочину – життя людини.

У другій групі спеціальними щодо загальної норми про вбивство через необережність (стаття 119 КК України) є норми, у складах закріплених злочинів яких життя особи виступає додатковим об'єктом, єдиним або в альтернативі з іншими особистими благами людини (здоров'ям тощо). Для цих складів злочинів властива однакова (необережна) форма вини, що характеризує суб'єктивне ставлення до всіх альтернативних наслідків. Це має місце як у тих випадках, коли смерть як обов'язкова ознака складу злочину в диспозиції відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК України називається прямо (наприклад, «загибель людей», «загибель кількох осіб»), так і в тих випадках, коли вона охоплюється поняттями «тяжкі наслідки», «інші тяжкі наслідки», «особливо тяжкі наслідки» [7, с. 186]. Така ж ситуація спостерігається в більшості кримінальних кодексів країн континентальної Європи.

Що стосується третьої групи, у якій потерпілим виступає особа, наділена державними, службовими й іншими повноваженнями, то загальною щодо цих спеціальних норм є норма про кваліфікований склад умисного вбивства лише в частині ознаки, закріпленої в пункті 8 частини 2 статті 115 КК України, що в більш загальних рисах вказує на правовий і соціальний статус потерпілого: «особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку». У названих спеціальних нормах зміст такої ознаки, як потерпілий, є більш конкретизованим порівняно зі змістом відповідної ознаки складу злочину, закріпленою в загальній нормі [7, с. 184]. У таких випадках під час кваліфікації кримінальна відповідальність настає згідно зі спеціальною нормою.

Така позиція вітчизняного законодавця не завжди поділяється законодавцем зарубіжним. Так, у статті 221-4 Кримінального кодексу Франції Глави I «Про посягання на життя людини», у диспозиції якої викладено обставини, що обтяжують умисне вбивство, серед інших потерпілих із загальними ознаками (на кшталт неповнолітнього або вагітної) наведено осіб, які наділяються конкретними спеціальними повноваженнями. За пунктом 4 статті 221-4 Кримінального кодексу Франції умисне вбивство (*meurtre*) карається довічним кримінальним ув'язненням, якщо його вчинено щодо магістрату (поняття «магістрат» об'єднує як суддів, так і прокурорів), присяжного засідателя (який є членом журі в суді ассізів), адвоката, публічного службовця, представника закону, уповноваженого національної поліції, митниці, пенітенціарної адміністрації або будь-якої іншої особи, яка володіє публічною владою, або особи, на яку покладається який-небудь обов'язок щодо публічної служби, під

час виконання чи у зв'язку з виконанням цих функцій або обов'язків, якщо статус потерпілого очевидний чи відомий виконавцю. Згідно з пунктом 5 статті 221-4 Кримінального кодексу Франції відповідальність передбачається за те ж діяння щодо свідка, потерпілого або цивільного позивача з метою перешкодити повідомленню фактів, подаянню скарги чи наданню показань у суді або ж у зв'язку з повідомленими ним фактами, поданою скаргою чи показаннями, даними в суді [3, с. 172–173].

Так само Кримінальний кодекс Болгарії поряд із загальною нормою кваліфікованого вбивства «посадової особи, представника громадськості» (частина 1 статті 116) у частині 3 статті 116 передбачає відповідальність за «вбивство судді, прокурора, слідчого чи особи зі складу Міністерства внутрішніх справ під час виконання або у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи функцій» [15, с. 94–95].

Тобто французький і болгарський законодавці, на відміну від українського, не роблять різниці між кваліфікованим убивством та «спеціальним» убивством із потерпілим, що має особливий статус.

З огляду на те, що в КК України поряд із пунктом 8 частини 2 статті 115 існують також норми, що встановлюють відповідальність за посягання на життя, передбачені статтями 112, 348, 379, 400, 443 КК України, а санкції всіх цих норм є тотожними, така різниця в підходах законодавців різних країн не є принциповою.

Висновки. На нашу думку, наявність в українському кримінальному законі таких спеціальних норм (статей 112, 348, 379, 400, 443 КК України) дає можливість через об'єкт посягання точніше встановити мотиви й мету злочинного посягання на життя, коли вбивство використовується як спосіб впливу на певні державно-владні відносини та інститути. Крім того, ці норми мають очевидно виражений превентивний характер. Тому їх присутність у вітчизняному кримінальному законі є скоріше позитивною ознакою порівняно із законодавством країн континентальної Європи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия / науч. ред., вступ. ст. Д.А. Шестакова ; предисл. Г.-Г. Йешека ; пер. с нем. Н.С. Рачковой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 522 с.
3. Уголовный кодекс Франции / науч. ред. Л.В. Головки, Н.Е. Крыловой ; предисл., пер. с фр. Н.Е. Крыловой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 648 с.
4. Уголовный кодекс Голландии / науч. ред. Б.В. Волженкина ; пер. с англ. И.В. Мировой. – 2-е изд. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 510 с.
5. Борисов В.И. Преступления против жизни и здоровья: вопросы квалификации / В.И. Борисов, В.Н. Куц. – Х. : Консум, 1995. – 104 с.
6. Бородин С.В. Преступления против жизни / С.В. Бородин. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 467 с.
7. Брич Л.П. Розмежування складів злочинів, спільною ознакою яких є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті людини / Л.П. Брич // Вісник Львівського університету : зб. наук. праць. Серія «Юридична». – 2008. – Вип. 46. – С. 178–192.
8. Гороховська О.В. Вбивство через необережність: проблеми кримінальної відповідальності / О.В. Гороховська. – К. : Паливода А.В., 2007. – 180 с.
9. Марін О.К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм / О.К. Марін. – К. : Атіка, 2003. – 224 с.
10. Остапенко Л.А. Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116, 117, 118 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Л.А. Остапенко. – К., 2003. – 17 с.
11. Ярмиш Н.М. Проблеми відмежування вбивства від деяких суміжних злочинів / Н.М. Ярмиш // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2005. – Вип. 29. – С. 114–118.
12. Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів : [монографія] / Л.П. Брич. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 712 с.

13. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03>.

14. Диваева И.Р. Спорные вопросы толкования некоторых квалифицированных видов убийства в теории уголовного права и судебной практике / И.Р. Диваева, Т.Н. Нуркаева // Пробелы в российском законодательстве. – М. : Медиа-ВАК, 2014. – № 2. – С. 127–129.

15. Уголовный кодекс Республики Болгария / науч. ред. А.И. Лукашова ; пер. с болг. Д.В. Милушева и др. ; вступ. ст. И.И. Айдарова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 296 с.

ШМИНДРУК О. Ф.,
аспірант кафедри правосуддя
та кримінально-правових дисциплін
(Навчально-науковий інститут права
імені І. Малиновського Національного
університету «Острозька академія»)

УДК 343.1

ПІДГОТОВКА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ НА ПІДГОТОВЧОМУ СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ

Статтю присвячено аналізу змісту, мети й характеру підготовки кримінального провадження до судового розгляду на підготовчому судовому засіданні згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України.

Ключові слова: суд, підготовче провадження, судовий розгляд, кримінальне провадження, дії, пов'язані з підготовкою кримінального провадження до судового розгляду.

Статья посвящена анализу содержания, цели и характера подготовки уголовного производства к судебному разбирательству на подготовительном судебном заседании в соответствии с Уголовным процессуальным кодексом Украины.

Ключевые слова: суд, подготовительное заседание, судебное разбирательство, уголовное производство, действия, направленные на подготовку уголовного производства к судебному разбирательству.

This article analyzes the content, purpose and nature of the preparation of the criminal proceedings to the trial court at the preparatory hearing in accordance with the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: court, preparatory hearing, trial, criminal proceeding, actions aimed at preparing the criminal proceeding to trial.

Вступ. Підготовче провадження як початковий етап стадії провадження в суді першої інстанції має на меті перевірку наявності чи відсутності законних підстав для призначення кримінального провадження до судового розгляду та здійснення комплексу дій, спрямованих на підготовку кримінального провадження до судового розгляду.

У свою чергу метою підготовки кримінального провадження до судового розгляду є створення належних умов для законного, ефективного, повного та всебічного судового розгляду й забезпечення процесуальних прав та інтересів учасників кримінального провадження.

Від якісно проведеної підготовки кримінального провадження залежить ефективність його подальшого судового розгляду. Тому вивчення цього питання є актуальним.

